

Presentació de *Si això ha de durar*, d'Antoni Nomen

Magí Sunyer

Universitat Rovira i Virgili
magi.sunyer@urv.cat

Paraules clau: trajectòria poètica, ressenya, final de cicle, metaliteratura, pandèmia, contrast.

Resum: Text llegit per l'autor de l'article el 29/01/22 a la Biblioteca Carles Cardó de Valls, com a presentació del poemari *Si això ha de durar*, en el marc de les Decennals literàries.

Abstract: The text was read by the author of the article at Valls's Carles Cardó library on 29/01/22, as a presentation of the *Si això ha de durar* collection of poems, included in the *Festes Decennals 2021 + 1* festival.

El jurat del premi Decàlia 2021+1, integrat per Maria Dasca, Jordi Julià, Dolors Miquel, Cèlia Sánchez-Mústich i Magí Sunyer, va decidir que el millor recull de poesies entre els que s'hi van presentar era *Si això ha de durar*. Un cop oberta la plica, vam saber que l'autor era Antoni Nomen.

Per a mi, va representar una sorpresa que anava més enllà del trencament d'un anonim. Ben poques poesies havia llegit d'Antoni Nomen abans, i encara feia molts i molts anys, a finals dels anys

Nomen, Antoni (2022): Si això ha de durar. Valls: Cossetània, 46 p.

setanta del segle passat, quan, per amistat amb Pere Anguera, Fermí Roig i altres companys reusencs, vaig entrar en contacte amb els assidus del Centre de Lectura de Reus, que llavors publicaven una magnífica revista. Dubto que en aquella època conegués Antoni Nomen, que estudiava a Barcelona, però sí que tinc un record de poesies seves, que, acabat d'arribar a l'univers de la poesia, no em resultaven fàcils d'entendre; vaig deduir que pertanyien al que els trobadors anomenaven *trobar clus*, tal com Jaume Vidal Alcover ens havia explicat en les magnífiques classes que ens impartia sobre literatura medieval. Em van dir que Antoni Nomen era estudiant de Física i no vaig acabar de saber si això justificava la dificultat. M'ho semblava llavors, ja he comentat que feia ben poc que llegia poesia; ara, quan he recuperat els dos textos que va publicar en l'antologia *Èpsilon* (1977), no estic d'acord amb mi mateix, amb aquella percepció de molts anys enrere. Aquella breu poesia que juga amb un verb i després trenca el discurs amb un efecte sorpresa eficaç i aquella prosa poètica que descriu un paisatge urbà d'estació de tren no em sembla que justifiquin la meua estranyesa d'aleshores. El temps passa i les persones canvien. En aquella època, Antoni Nomen va intervenir en la publicació d'una revista, *Dolcet verí*.

Després vaig suposar que havia deixat d'escriure, perquè no en vaig saber res més. Així ho vaig escriure a la part de literatura de la *Història general de Reus* —no accepteu mai un encàrrec d'aquesta mena. El vaig situar com un escriptor que, com

altres que havien començat en aquells anys setanta, practicava una certa experimentació literària però no havia arribat a publicar cap llibre i, copio literalment: “sembla que hagin abandonat l’escriptura de creació”. És ara que m’assabento que ja en aquells temps el poeta havia retirat, quan estava a punt d’imprimir-se, un recull de poesies titulat *Cairat amb l’antifaç* i que un altre llibre, *Mapa mut*, guanyador del premi de poesia Ciutat de Reus 1980, tampoc no es va imprimir, a petició de l’autor. Aquest extrem d’autoexigència, Cronos que devorava totes les seves criatures, no va impedir la publicació d’un llibre que desconec, *On gosi aturar-me*, però molts anys després, el 2004, quan es devia calmar una mica aquell furor autofàgic de la joventut. No fa pas tants anys vaig presentar un recull d’articles seus, *Xavier Amorós o el temps recuperat*, sobre el poeta reusenc que tots dos admirem; no acostumo a mentir gaire en les presentacions —és un defecte que no acabo de corregir—, i confirmo que, tal com vaig dir llavors al Centre de Lectura de Reus, em va semblar que és excel·lent.

No crec que calgui allunyar-se gaire de Xavier Amorós per trobar una filiació amb el títol del premi Decàlia 2021. El recurs al llenguatge col·loquial, a la frase feta, va proporcionar el títol als dos llibres del poeta que l’any que ve arribarà als cent anys, i en aquesta font ha buscat Antoni Nomen l’expressió adequada a la matèria del seu llibre. *Si això ha de durar* no parla només de la pandèmia de coronavirus que tan distrets ens té des de fa dos anys, però el títol i bona part del llibre hi fan referència. És l’obsessió en totes les converses: “fins quan durarà?”, “s’acabarà aviat?”, “això, ha de durar molt?”. I és que tenim unes ganes boges de reprendre la que era la vida habitual *abans de*: menjar com a llops, viatjar amb tots els avions que circulin, en definitiva, esbotzar del tot el fràgil equilibri del planeta Terra com si no ens haguessin avisat. Ja ho deia aquella altra frase pandèmica: “en sortirem més savis, del virus”. Quin fart de riure! Quan vegem un toll d’aigua, ens hi llançarem com si fos l’oceà Pacífic i ens tornarem a fotre de lloros, ja ho veureu. O ja ho hem vist.

No ens desviem. De tota manera, la marrada no era gratuïta perquè el llibre es divideix en dues parts, “Fragilitats” i “Medicamenta”, i a la primera domina la denúncia d’aquestes intel·ligents inclinacions de la majoria de la Humanitat, de l’ésser racional per definició: la destrossa del medi ambient (“Illa de plàstic”), la guerra, la destrucció (“Cràters”), els senseparers, els abocadors i, com una mena de punt d’arribada, hem de pensar que no definitiu, l’actual pandèmia.

Un escriptor amb l’experiència d’Antoni Nomen és el resultat de moltes lectures. Unes les col·loca entre aquests versos, i no té la voluntat de confondre’ns, perquè de vegades les subratlla, perquè es notin, i de vegades, en els lemes declara l’autor i encara, com a homenatge i declaració d’honoradesa, dedica una nota final a aclarir les apropiacions més o menys literals: Paul Valéry, Virgili, Hilda Hilst, Ovidi, Auden, el *Dies irae*, Miquel Bauçà, Dante Alighieri, Sylvia Plath... I, en els lemes, Quima Jaume o Vicenç Garcia. El poeta, exercitat en dècades de lectures i provatures amb una autoexigència considerable, no és innocent, i cada vers és conscient, sap per què el col·loca. I les citacions tampoc no són resultat d’una vana exhibició.

A mesura que llegia aquesta sèrie de poesies en què abunden els sonets en versos de mida diversa, em rodava pel cap una idea, i quan he arribat a la citació de la segona meitat d'un decasíl·lab de Vicenç Garcia m'he sentit satisfet, molt satisfet. Entre nosaltres, el Rector de Vallfogona, a banda d'una figura rondallística d'un extraordinari rendiment, representa l'emblema del barroc poètic, amb totes les seves conseqüències: la idealització extrema i el desengany absolut, que condueixen a l'escatologia i a la pornografia. Antoni Nomen no és un pornògraf, però sí que es recrea en els aspectes menys agradables de la nostra realitat de cada dia. La malaltia, és clar, però no tan sols la malaltia, abans ho hem vist. Aquest llibre respon a un clima social que té una relació evident amb el del Barroc, hi comparteix el context de final d'un cicle, llavors el del Renaixement, ara el del capitalisme, sense perspectives clares de cap on poden anar les coses i, el que és més definitori, amb una sensació de tancament plena d'amenaçes, precisament conseqüència dels desastres perpetrats per aquest capitalisme en crisi perpètua però que es regenera a partir dels seus cadàvers. Ens ha tocat la part menys agradable de la història: no gaudim (gaire) dels beneficis del colonialisme però en patim les conseqüències; malgrat la consciència ecològica, vivim amenaçats per un deteriorament del medi ambient i del clima que hem heretat —i multiplicat, no cal amagar-ho—; no sabem què fer dels detritus industrials i de consum; estem com a resignats a passejar per les ciutats i trobar-les plenes de pobres que capten i —quasi increïble en el segle XXI!— dormen al carrer, estiu i hivern. No és ni agradable ni indueix a l'optimisme, sobretot si es procedeix d'una època en què semblava que el progrés era il·limitat i etern.

Lectura d'algunes poesies a càrrec de Miriam Culleré, Joan Guasch i Cèlia Marcos, acompanyats a la guitarra per Jordi Jubany.

Tot això es trasllada a la poesia i, sobretot, a aquesta poesia. Una poesia que no pot ser senzilla perquè la falta d'èpica, de confiança en el món, excita el formalisme, i en aquestes circumstàncies l'art es desplega a gust. És clar que potser ni per aquesta banda no ens salvem, perquè el segle XX ha tibat tant la corda de l'experimentació que quasi tot, i sobretot les experimentacions, ens sembla repetit. A això fa referència el títol de la primera part del llibre, la que aplega les *fragilitats* del nostre present. La posició del poeta és inevitablement irònica, amb la ironia tràgica dels escriptors contemporanis, des del Romanticisme. Agafem com a primer exemple la poesia que obre el llibre, "Illa de plàstic". En plena denúncia ecologista sobre els plàstics que infecten els fons marins, quin altre sentit que no sigui l'irònic pot adquirir la inserció del vers més famós del *Cementiri marí*, de Paul Valéry: "La mer, la mer, toujours recommencée"? Aquesta mar idíl·lica on en altres temps, que nosaltres hem viscut, hi arribava el que hi arrossegaven les torrentades, avui està infectada per PVC, quitrà, porexpan, neoprè. El poeta fon en una imatge de contrast les dues èpoques quan escriu que aquests productes industrials són "fallades avellaneres / que una riuada arravatada s'endugué". Ni quan llança la denúncia, l'individu occidental contemporani no es pot alliberar de la sensació de culpa que duu incorporada com un gep de què no té intenció de desempallegar-se: "còmplice / que em sé inconnex, endins insatisfet, / la febre freda enfora". Ni quan, en un recurs que ja trobem en aquells primers textos dels anys setanta, la poesia es tanca amb un vers de contrast, no ens permet la tranquil·litat: "Histèriques, gemeguen les gavines."

El complex s'accentua quan la denúncia implica no objectes que ens acabaran escanyant sinó persones que les molt democràtiques societats civilitzades tracten com a bèsties només perquè han nascut en un altre indret i són pobres de solemnitat, tan pobres que estan disposades a arriscar la vida per una quimera. Un tercet de "Sensepapers" ho concreta; fins i tot el que n'és conscient i no ho vol, hi col·labora, ni que només sigui per inacció:

*Ser còmplice del món i al món fer còmplice
de la formiga que el mirall retrata
dient que així és el món, la maquinària.*

Fins i tot la higiene —"He fet dissabte / al cos que habito"— és considerada des d'aquest prisma: "He corromput / més l'atmosfera amb dioxines."

En aquesta sintonia de crisi absoluta, preval l'exhibició poètica sobre l'expressió simple i senzilla d'aquells que senten que el món comença amb ells i que no dubten que seran capaços de transformar-lo, només perquè tenen raó. El sarcasme s'aplica al militant de partits que en algun moment potser havien resultat simpàtics o, com a mínim, propers. És el sonet "La insostenible lleugeresa del militant", amb un final, aquest sí escatològic, digne de les poesies més desenganyades del famós Rector; quan el militant s'adona que no venceran, que la partida d'escacs acaba en taules "i regirat pel setge dels malsons / es caga en tot i ansia una rialla".

I tot això desemboca en aquesta pandèmia que ha aconseguit, fins i tot, que les Decennals dels anys vint del segle XXI se celebrin en any acabat en 2, i encara tremolant. No cal interpretar els versos, la contracoberta ho declara quan diu que el llibre “al·lega contra la insostenibilitat ambiental i contra la segregació estigmatitzadora, que la pandèmica covid-19 ha mostrat en carn viva”. Per si l’optimisme de base no havia quedat clar, afegeix: “S’endinsa, també, en els rituals d’una possible extinció.” De l’espècie humana, és clar.

Per tant, no tan sols la descripció i l’anàlisi poètiques dels efectes de la pandèmia, sinó la conclusió que la pandèmia no és altra cosa que la manifestació d’una evidència. Deixeu-me que jo l’expressi amb el títol d’una cançó d’Ovidi Montllor: “Tot explota / pel cap o per la pota.” En conseqüència, la pandèmia és un d’aquests pets inevitables, demostrada l’estupidesa incorregible de l’espècie *Homo sapiens sapiens*.

En aquest punt, la cerimònia de la confusió adquireix tota l’esplendor onírica, perquè hem arribat a la poesia “Afrodita pandèmica”, en què la imatgeria precontemporània de les epidèmies medievals i modernes no ens confon sobre la realitat dels primers temps de la pandèmia: “el carro de la pesta arramba cossos / que colga amb calç, veloç, l’enterramorts”. El realisme és esbalaïdor, per desgràcia; encara no ens hem alliberat del terror; només la ciència, amb les vacunes, ha estat capaç d’alleugerir-lo, però recordem els moments crítics de la primavera de l’any 20: “i esporuguida sent la gent l’allau / de xifres, estadístiques, anàlisis / d’experts i referents apocalíptics”. La poesia acaba amb una imatge brutal de la copulació de l’humà i l’inhumà, però m’interessa més la lectura de la conseqüència política: “La serp ens omple d’ous i els escalfem.”

La reincidència sobre detalls d’aquest panorama ocupa la resta de la primera part del llibre, que inclou una visita a l’infern —un infern entre clàssic (Caront) i cristià, de *Divina comèdia*— i sàtires com la que dedica a un nou tipus costumista, generat per la *nova realitat*: l’expert en el virus, mediàtic i polivalent, a “Llenguallarg”. Sense sortir d’aquest clima catastròfic, em sembla que es llegeix una excepció en la noblesa del desafiament que va promoure l’1 d’octubre de 2017, quan s’expressa en el mite d’Ícar i en la terra promesa d’Icària. En efecte, Ícar va ser enviat a la presó o exiliat i el poble s’hi va resignar, potser per falta d’instruccions, i, en definitiva, també el final és fosc, però el títol “Icària” entre la rastellera de catàstrofes de la secció, ni que sigui per anunciar una altra derrota, proporciona un alè d’aire fresc que permet la respiració per encarar la segona part del poemari amb una mica de perspectiva a l’horitzó.

Però no ens fem gaires il·lusions. També la contracoberta ens il·lustra sobre el contingut d’aquesta segona i última secció: “El títol de la segona part, «Medicamenta», al·ludeix als pal·liatius amb què enfrontem la desaparició i el buit existencial amb què cal conviure.” Uf! En aquest pessimisme crònic no sé si no caldria anar a buscar suport en l’Espriu més inclement amb ell mateix i tot. Però no apareix anomenat per enlloc, Espriu, i en canvi sí la ballarina Anna Pàvlova, que deam-

bula per un hospital fantasmagòric com ho devien ser els de març, abril i maig de 2020, o els d'ara mateix. No hi ha cap esclatxa de clemència per al pobre lector, la presència de la mort és constant, en la missa de rèquiem de “Turba mirum”, en l'expressió “Memento mori” (= Recorda que has de morir), en noves visites a l'infern del Dant, en una celebració fúnebre, en la tenebra. L'atmosfera és aquesta, no ho comentaré amb detalls, segur que se me n'escapen molts perquè les poesies encara s'espesseeixen més i resulten més fosques. La contracoberta informa que s'hi plasmen “qüestions col·lectives en relació amb la fragilitat del nostre món, tan corrents que de vegades acaben passant desapercebudes”.

Només em vull fixar, com a exemple, en el primer sonet, el que agafa com a punt de partida mig vers de Vicenç Garcia: “Oh, reixa generosa!”. El Rector es lamenta perquè una reixa no li permet veure la seva dama i de sobte gira l'argumentació per agrair-li que tingui presa aquella que el té presoner a ell. Un joc conceptista, tal com es pot veure. Amb el mateix procediment, per a Nomen, la reixa primer és un escut contra els elements malèfics i després, al revés, una difusora de verins, i passa de la consideració de benèvola a la de burlada.

La “Milonga” final, breu i de versos curtíssims, sembla un punt d'arribada en la mort:

*Som si
som temps.
S'esgoten
els grans
de sorra.*

*Tombar el
rellotge.
Tocar el
timbal
al bosc.*

Per acabar aquesta poc festiva introducció a les Decennals ajornades, un parell de remarques estètiques, després de tant d'argument. La primera ha de fer referència per força a l'estil extraordinàriament concís, abans he dit conceptista, de les poesies, contingudes, no sempre però habitualment, en formes tancades, sobretot sonets. La segona és que no resulta fàcil convertir en poesia un lèxic tan actual i teòricament prosaic, abundant i reconcentrat. Em refereixo a paraules com zàping, PVC, porexpan, neoprè, polietilènic, virus, trilita, kosovar, uranis, quitrà, incineradora, dioxines, eviscerar, stakhanovista, nihilista, pandèmica, desinfectants, estadístiques, coronavirus, urbanita, panòptic, pesticides, antibiòtics, hidrocarburs, gel hidroalcohòlic.

Acabo amb un resum que recupera els elements exposats.

Si això ha de durar és un recull que desenvolupa un tema tan actual, per desgràcia, com és la pandèmia de covid-19 a què fa referència el títol, però no és per la temàtica que el recull va guanyar el premi Decàlia, sinó perquè el poeta hi reuneix una sèrie de qualitats literàries molt notables, entre les quals destaquen les següents. El poeta experimenta amb una bona varietat de recursos, entre els quals predomina la utilització del vers regular i de formes estròfiques clàssiques, com el sonet. La combinació d'aquesta ortodòxia formal amb imatges, expressions, associacions mentals i referències cultes no sempre evidents proporciona un atractiu especial a les poesies, que tenen la virtut de sorprendre i fer reflexionar, lògicament i estèticament, el lector. Una hàbil utilització del lèxic mèdic popularitzat per l'actualitat epidemiològica, les referències als paisatges de la pandèmia i les reflexions que propicia afegixen complexitat a les poesies. Amb aquests elements, *Si això ha de durar* aconsegueix una convivència entre ingredients quotidians i metaliteraris, ben integrats, que el converteixen en un recull contemporani ple de ressons literaris.